

NIEUWSBRIEF

SOENNES
SWAERDES

nr. 17 - augustus 2023

Komkommertijd

Het Nederlands kent het spreekwoord 'Tot in de pruimentijd'. Officieel wordt daarmee bedoeld 'tot over een tijdje' of 'tot ooit'. Het is een beetje de vraag wanneer dat dan gaat zijn. De oogsttijd van pruimen loopt ongeveer van juli tot oktober. Dus waarom ooit gekozen is voor pruimentijd en niet voor appelen-, kersen- of perentijd is een raadsel. Tegenwoordig kan die uitdrukking ook verwijzen naar 'iets nooit doen', wat heel raar is want de uitdrukking verwijst naar een oogstseizoen.

Maar nu komt het. Waar de term 'aspergeseizoen' vandaan komt, is niet zo moeilijk te raden. Maar 'komkommertijd'? Die term duikt jaarlijks weer op in de maanden juli en augustus. Enig idee waarom die rustige vakantie- en zomerperiode zo genoemd wordt? De komkommertijd heeft te maken met de periode waarin hier de komkommers geoogst worden, zou je in een eerste reactie misschien kunnen denken. Maar dat klopt niet want onze tuinbouwers weten je zo te zeggen dat het oogstseizoen van komkommers veel langer is dan die paar slaperige zomermaanden. Dan maar eens in andere landen gaan kijken. In het Engels wordt sinds 1700 het woord 'cucumber time' gebruikt om een slap seizoen voor kleermakers aan te duiden. Later werd dit 'cucumber season'. Beide termen zijn nooit echt doorgebroken. Het blijkt dus niet dat onze komkommertijd hierop gebaseerd is. Dan maar eens gaan luisteren bij onze Duitse vrienden. 'Onze Taal', een vereniging met aanzien wat de Nederlandse taal betreft, opgericht in 1931 en met tienduizenden leden, heeft een onderzoek gedaan naar de herkomst van de term 'komkommertijd'. Het is mogelijk dat het afkomstig is van het Duitse 'Sauregurkenzeit', een woord uit de 18de eeuw. 'Komkommertijd' werd voor zover geweten voor het eerst in het Nederlands gebruikt in 1787.

Wat wel duidelijk is, is dat het woord 'komkommertijd' vooral in de media gebruikt wordt. Onderwerpen die anders het nieuws niet zouden halen, krijgen in deze periode vaak wel de ruimte, simpelweg omdat er niet veel ander nieuws te rapen valt. Er wordt dan ook wel eens gezegd dat 'komkommertijd' komt van het feit dat telers met de grootste komkommer vroeger in het nieuws kwamen omdat er niks anders nieuwswaardig gebeurde, maar ook daar is geen bewijs voor. Wat er ook van zij, wij hebben de komkommertijd goed gebruikt voor het opstellen van een rijkelijk gevulde en gevarieerde nieuwsbrief.

Er wacht de lezer, u dus, een artikel over de openbare toiletten in Zutendaal, een onderwerp waarover vroeger heel wat 'gez..kt' is. Handen en voeten zijn nodig bij het lezen van de historie van het huidige orgel in de kerk van Wiemesmeer. Een luisterend en aandachtig oor helpt dan weer als het verleden van de Pe(e)tersklok tikt en slaat.

Aangevuld met wat erfgoedweetjes overspannen we deze oudewijvenzomer – wat een prachtig woord – en hopen we met de nieuwsbrief de komkommertijd met veel interessant 'oud' nieuws af te sluiten.

Op 1 mei 1959 opende Mien vanne Panda, zoals ze in de volksmond genoemd werd, in Dorp 81 haar (voedings)-winkelje. 25 jaar later en veel komkommers verder, gaf ze de fakkel door aan haar dochter Mia en later Philomène. Bij Mien was het nooit komkommertijd. Zij werd 92 jaar en haar winkelje stopte in 2003, maar beide blijven leven in de hoofden van iedereen die ooit een stap zette in Miens winkelje.

Inhoud

Komkommertijd	1
Pe(e)tersklok	2-3
Nettersheim	3
BJB-Kapelletje	3
Van Dinterorgel	4-6
Canon	7
Expo Honing	7
Dialectavond	7
Urinoirs	8-9
Erfgoedboom	10
Wasklok	11
Vervlogen tijd	11

Deze nieuwsbrief ontvangen of lid worden van Soennes & Swaerdes?

Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van Soennes & Swaerdes?

Heb je interesse in erfgoed?

Ben je actief als onderzoeker van de Zutendaalse geschiedenis?

Is plaatselijke heemkunde jouw ding?

Lees je graag artikelen over de eigen streek?

Schrijf je dan snel in als sympathisant of actief lid via info@soennesenswaerdes.be

Sjaolhuus

Elke 1ste en 3de zondag van de maand open (behalve tijdens schoolvakanties en op feestdagen) van 10 tot 13 uur of op afspraak.

Sinds 2022 is de erfgoedbeweging Soennes & Swaerdes een originele Pe(e)tersklok rijker (zie foto hiernaast). In een tijdperk waarin ons leven hoe langer hoe meer wordt bepaald door digitale ingrepen is dit object van analoge oorsprong een waardige aanwinst voor ons patrimonium. In het cafeetje van het Sjaolhuus is het hoe dan ook een eyecatcher te midden van alle andere mooie voorwerpen die de erfgoedbeweging rijk is.

Beschouwingen

Alhoewel we onder het begrip klok meerdere categorieën kunnen terugvinden zoals staande klokken, hangklokken, schouw-garnituren, keukenklokken, pendules en dergelijke gaan we ons in dit artikel beperken tot het type van de artisanale staande klok. De Pe(e)tersklok, uitgevoerd als een combinatie van meubelstuk met ingebouwd klokuurwerk, is hiervan bij uitstek een typisch voorbeeld.

Wat zegt de historiek ons nu over dit prachtig object, waarvan de oorsprong ons feitelijk lijkt terug te voeren naar het resultaat van lokaal ondernemerschap? Aangezien de feitelijke afkomst van de Pe(e)tersklok gelegen is in een voor ons ver verleden, dienen we ons bij het onderzoek naar de oorsprong ervan te baseren op gegevens en geloofwaardigheid die dat verleden ons te bieden heeft. Informatie uit eerste hand ontbreekt en daarom dient elk gegeven naar waarde en in zijn perspectief te worden beschouwd. Zolang het niet is onderbouwd met feitelijke en controleerbare bewijzen staat het open voor discussie en/of een andere vorm van interpretatie.

Onderzoek en historiek van de Pe(e)tersklok

Wie een beetje rondneust op het internet komt tot de conclusie dat er van staande klokken toch wel een aantal zaken terug te vinden zijn met betrekking tot Belgisch-Limburgse klokken, ook deze met betrekking tot onze Pe(e)tersklok en de uurwerkmakers van Zutendaal.

Een interessant werk hieromtrent is het boek 'Uurwerken en uurwerkmakers in Limburg, 1367-1850', uitgegeven door de heer Dr. P. Th. R. Mestrom. Het omvat een zeer gedetailleerde beschrijving van datgene dat Belgisch- en Nederlands-Limburg hebben voortgebracht aan klok- en torenuurwerken gedurende de beschouwde periode. In dit referentiewerk komt men ook aardig wat te weten over de klokken die op Limburgs grondgebied werden gemaakt, verkocht en gerestaureerd. Zo wordt op bladzijde 329 o.a. het volgende vermeld:

naam	periode	werkzaam
Pe(e)ters Thomas Sr.	1732-1806	1756
Pe(e)ters F.	- -	1775
Pe(e)ters Matthieu	1772-1848	1795
Pe(e)ters Jacques	1785-1837	1810
Pe(e)ters Thomas Jr.	1811- ?	1835

Over de actieve periode van de Pe(e)tersen zijn dus, weliswaar beperkt, een aantal gegevens bekend maar minder of niet bekend is daarom niet onbemind zoals hierna uit de inhoud van dit artikel zal blijken.

Dat er in Belgisch-Limburg zeker kwaliteitsvolle klokken van lokale oorsprong werden verhandeld, dient te worden beschouwd als een vaststaand feit. Zo bezit ondergetekende ook een origineel, weliswaar te restaureren, klokuurwerk van een zekere Jean Willems à Zonhoven, waarvan de naam al zegt dat die handelaar actief moet zijn geweest in Zonhoven. Feitelijke voorbeelden onder de vorm van nog bestaande klokuurwerken uit andere gemeenten zijn ondergetekende niet onmiddellijk bekend maar wie wil weten of er in het verleden in zijn of haar gemeente uurwerkmakers zijn geweest, dient daarvoor voornoemd naslagwerk te consulteren.

In tegenstelling tot wat men zou kunnen vermoeden, zeker als het begrip artisanale productie ter sprake komt, werd, met uitzondering van de kast en het metalen klokuurwerk, vermoedelijk niet steeds ter plaatse geproduceerd omdat de constructie ervan een totaal andere vaardigheid en gereedschap(pen) vereisten dan het sculpteren en ineenzetten van klokkenkasten.

Peetersklok en/of Petersklok?
Désiré Peters werd geboren in 1884 en schopte het op 12-jarige leeftijd tot koster-organist. In 1923 werd hij gemeentesecretaris. Hij was ook nog landmeter, uitvinder van een stronkentrekker ... en juwelier-uurwerkmaker. De naam Peters komt terug in het tweede deel van dit artikel dat in de volgende nieuwsbrief verschijnt.

Het origineel Limburgs klokuurwerk, waar dan ook indertijd in onze streek verhandeld, vertoont alle tekenen en kenmerken van een klokproductie die terug te voeren is tot een Luikse oorsprong. Hoe kan dat? Het Luikse staalbekken was in de 19de eeuw bij uitstek gekend voor de verwerking van steenkool en ijzererts. We spreken nu over de opkomst van de industriële revolutie. De ontwikkeling van deze staalnijverheid heeft geleid tot diverse afgeleide economische activiteiten, waaronder de georganiseerde klokproductie. Daar waar in vroegere tijden het maken van een uurwerk het exclusieve voorrecht was van de lokale smid die het (bij)beroep van (klok- en toren)uurwerkmaker en de kennis

daaromtrent doorgaf van vader op zoon, begon de industrie nu ook brood (en winst) te zien in het maken ervan. Immers, door toepassing van dezelfde productieprocedures welke in de industrie gebruikt werden, waaronder gecentraliseerde materiaalaankoop, specialisatie, ergonomie, arbeidsverdeling en dergelijke, kon men nu meer van dergelijk type uurwerken op kortere tijd en aan een goedkopere prijs maken met behoud of zelfs de verbetering van de kwaliteit. Klokken voor iedereen, voor de familie, voor de meiden, in de fabrieken, op het land, in de stad en voor ieders beurs.

Onze Pe(e)tersklok is dus ook het product van een arbeidsproces dat zich gedeeltelijk in de omgeving van Luik heeft afgespeeld. De manier waarop dit klokkuurwerk werd uitgevoerd is qua stijl en gebruikte materialen in de loop der jaren ook praktisch ongewijzigd gebleven. Wanneer we ons in onze studie en beoordeling beperken tot het zuivere klokkuurwerk ziet men dat bepaalde stijlkenmerken doorheen de jaren ook steeds terugkeren. Zo vindt men gelijkaardige klokkuurwerken met het opschrift 'te'

(regio) als met het opschrift 'à'(regio), waarvan dit laatste wijst op de langdurige invloed van de Franse taal op het lokaal sociaal leven. Ons klokkuurwerk vermeldt het opschrift 'J. Peeters à Zutendaal'. Die vermelding leidt tot een tweevoudige conclusie: enerzijds gebruikte men nog de oude benaming 'à' maar daarnaast ook al de nieuwe vermelding voor de aanduiding van de regio van oorsprong, namelijk 'Zutendaal'. Enigszins verwarrend want dit laatste wijkt dus duidelijk af van de oude gemeentenaam zoals die gekend was als Sutendael of het latere Zutendael, dat nog in voege was tot de dertiger jaren en steeds met het gebruik van de beruchte 'à' verbonden was. Had men, zoals men zegt, oude met nieuwe wijn vermengd? Was het plaatje met de 'à' op dat moment in contradictie met het lokale taalgebruik? Wanneer en welke regiobenamingen als aanduiding op klokkuurwerken effectief in gebruik waren is studiemateriaal voor een ander artikel. Misschien kunnen we er dan toch nog iets meer uit afleiden?

(wordt vervolgd)

Nettersheim op bezoek

Op zaterdag 8 juli, een snikhete dag trouwens, kwamen honderden inwoners van Nettersheim naar aanleiding van 35 jaar verbroedering met Zutendaal, naar hier. Ze konden kiezen uit een aantal activiteiten, waaronder een wandeling met bezoek aan het Sjaolhuus.

We mochten tientallen van die mensen ontvangen en boden onze 'Freunde aus Nettersheim' een kleine tentoonstelling over de historiek van 35 jaar broederschap aan. De Nettersheimers toonden een grote interesse in plaatselijke geschiedenis en met een pint in de hand, gevuld met een lokaal bier, kwamen al vlug geanimeerde gesprekken tot stand.

Kapelletje van de BoerinnenJeugdBond (BJB) wordt hersteld

Heel wat jonge vrouwen zijn destijds gedurende vele decennia lid geweest van de BoerinnenJeugdBond, ook gekend als de BJB. Foto's van weleer laten een enthousiaste groep in prachtige kledij zien. Op zeker ogenblik is er op de hoek van de Mandelseweg en de Stalkerweg zelfs een kapelletje gebouwd door en voor de BJB. Het gebouwtje is nu in verval maar zal opgeknapt worden. In september starten de werkzaamheden.

Graag zouden we wat meer achtergrond weten over dit kapelletje. Wie weet wanneer het gebouwd is en door wie? Welke betekenis had deze plaats voor de BJB en wie onderhield ze? Laat maar horen als je (een deel van) het verhaal kent.

30 jaar Van Dinterorgel in Wiemesmeer

In 1978 zat de Sint-Jozefskerk van Wiemesmeer plots zonder orgel, toen het gewelf instortte van de in neogotische stijl opgetrokken Sint-Jozefskerk.

15 jaar later, begin 1993, werd de kerkfabriek van Wiemesmeer door de diocesane orgelcommissie van het bisdom Hasselt gecontacteerd omtrent een orgel dat te koop stond dichtbij Manchester (GB). Het zou gaan om een orgel uit de 19de eeuw, gebouwd door Pieter Adam Van Dinter uit Maaseik en het zou nog in goede staat zijn. Het grootste probleem van een eventuele aankoop was de korte periode, want het orgel moest immers voor 30 januari 1993 uit het klooster gehaald worden, dat op het einde van diezelfde maand zou afgebroken worden.

Ondanks dit probleem had de kerkfabriek van Wiemesmeer, onder impuls van voorzitter Remy Maenen en pastoor Smeets, alles in het werk gesteld om dit Limburgse orgel van de vernieling te redden en te laten overbrengen naar Wiemesmeer. Joost Vermeiren werd aangesteld om de werkzaamheden te coördineren en te begeleiden. Op 18 januari 1993 werd een bezoek gebracht aan Tottington en het orgel bleek goed bespeelbaar te zijn. Enkel de kast bestond aan de frontzijde uit minderwaardig beschilderd materiaal en het pijpwerk was door ondeskundig stemmen flink beschadigd.

De windvoorziening was, op zijn minst gezegd, zeer ongewoon. Windladen, pijpwerk en tractuur waren van prima kwaliteit maar verkeerden in een beschadigde toestand.

Toch aarzelde het kerkbestuur van Wiemesmeer niet. Het orgel werd aangekocht en zorgvuldig ontmanteld door orgelbouwer Demey uit Sint-Amandsberg.

De firma IDB (Yoko Freshfood) stelde gratis een vrachtwagen ter beschikking en de klus werd in 48 uur geklaard met permanent diaken Herman Metten als chauffeur en voorzitter Remy Maenen als begeleider.

Ruim 100 jaar nadat het orgel naar Engeland verzeilde was het terug thuis.

Na een deskundig onderzoek en een offerteaanvraag werd de restauratie en heropbouw toegekend aan de firma Schumacher uit Balen. In het voorjaar van 1993 begon men met de restauratie van de windladen. De kast kreeg een nieuwe achterwand en twee nieuwe zijwanden in eik, de blaasbalg werd gerestaureerd en kreeg een magazijn (dit was er niet). De windkanalen werden deels nieuw bijgemaakt in eikenhout. Het pijpwerk werd proper gemaakt en de aanwezige beschadigingen gerestaureerd.

De intonatie werd niet gewijzigd, enkel het verloop was ongedaan gemaakt.

Op zondag 21 november 1993 werd het orgel plechtig ingezegend door bisschop Mgr. Schruers.

Bij die gelegenheid werd het orgel ingespeeld met een concert, verzorgd door parochiale organiste Lieve Schols en door organist Joost Vermeiren uit Hamont.

Congregatie Zusters van Liefde van Jezus en Maria

Begin 1803 werd Petrus Jozef Triest tot pastoor benoemd in Lovendegem. Als antwoord op de behoeften van de plaatselijke bevolking aan onderwijs en gezondheidszorg bracht hij enkele vrome, alleenstaande vrouwen samen in een geestelijk genootschap.

Op 4 november 1803 wijdde de bisschop van Gent, Mgr. Fallot de Beaumont, het klooster toe aan O.-L.-V.-Ter Engelen en gaf de vrouwengemeenschap de status van congregatie, onder de naam Zusters van Liefde van Jezus en Maria.

Op 2 juli 1804 legden de eerste zusters de kloostergeloften af en wijdden hun leven aan "het houden en dienen der arme en elendige mensen". De zusters gaven onderwijs, zorgden voor de weeskinderen en verzorgden zieken en ouderen aan huis.

Als kloostergemeenschap volgden de zusters een eigen regel die de spiritualiteit van Sint-Vincentius à Paolo verenigde met die van Bernardus van Clairvaux. Ze wilden een contemplatief leven combineren met de beoefening van de naastenliefde.

Op 21 maart 1805 namen ze het cisterciënzer kled aan, een wit habijt met zwart scapulier en zwarte sluier.

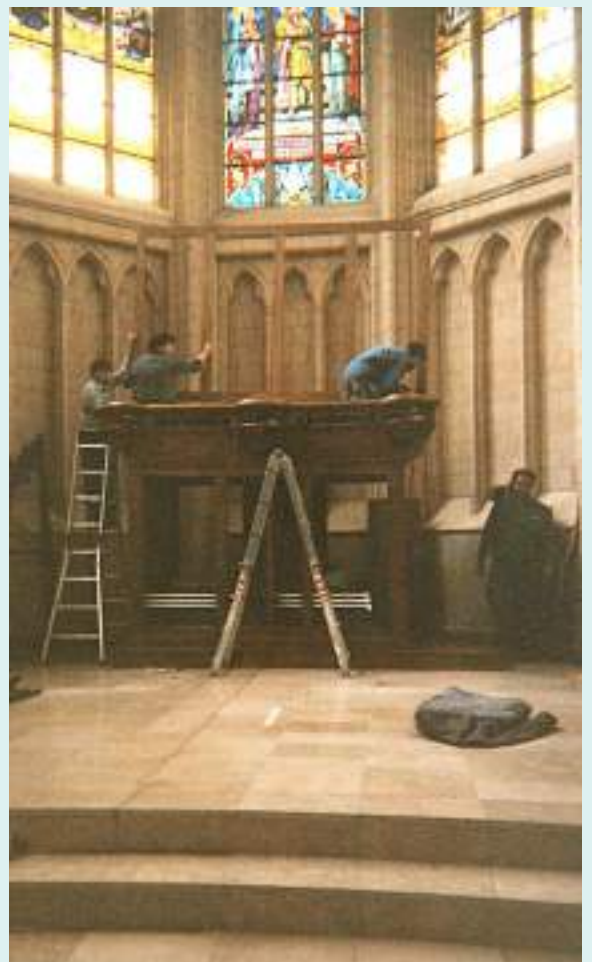
Zo zagen de ingewanden van het Van Dinterorgel eruit in het klooster Hollymount in Tottington.

Klooster Hollymount Tottington

In 1888 trokken de eerste zusters naar Hollymount Tottington bij Bury en Manchester (Lancashire) en stichtten er het convent Sisters of Charity of Jesus and Mary. In de kapel van het klooster plaatsten zij omstreeks 1896 het orgel dat Pieter Adam Van Dinter voor de Zusters van Liefde in de Molenaarsstraat te Gent bouwde in de periode 1857-1887, toen hij in Maaseik verbleef.

In onze streken is er geen enkel zo volledig Van Dinterorgel bewaard gebleven. Een gelijkaardig orgel installeerde Beethoven in zijn huis in Bonn.

Montage van het orgel in de kerk van Wiermesmeer (1993)

ORGAN IS HISTORIC GEM

by Kevin McGarry

AN organ, believed to be 250 years old and similar to the one that Beethoven installed at his home in Bonn, is being restored for the chapel of the Irish Sisters of Charity at Holly Mount Convent, Tottington, near Bury, Lancs.

The work is being done by Jardine and Company of Manchester. Mr. Reginald Tither, the firm's managing director, said: "I was amazed to find this historic gem hidden away. It is the finest example of vintage organ building I have ever seen."

"No other organ in Lancashire can claim such historic importance, or such a delightful tone as this organ."

Belgian make

Mr. Tither said the organ is a small manual and pedal instrument built by L. A. Van Dinter of Maeseik, Belgium.

"It is the only organ I have ever seen with the stops above the keyboard. They are usually at the side," added Mr. Tither.

The old organ will be moved to a new position at the front of the choir loft in the Convent chapel at Tottington. The work will be completed in a few weeks time.

In nevenstaand artikel wordt gewag gemaakt van een 'historisch juweeltje' van misschien wel 250 jaar oud, wat natuurlijk overdreven was vermits het in de tweede helft van de 19de eeuw gebouwd werd.

Dispositie van het orgel

- MONTRE 8' (front)
- VIOLA DA GAMBA 8'
- BOURDON 8'
- SLIUCIONAL 8'
- PRESTANT 4'
- DULCIANA 4'
- FLUTE 4'
- FLAGEOLET 2'
- TROMPETTE 8' (B+D)
- CLAIRON 4'
- BOURDON 16' (staat achteraan in de kast)

Δ Tessituur: Man : c g'''
 Ped : c → f
 →

Δ Pedaal is aangehangen.

Δ De klaviatuur bevindt zich aan de zijkant, de register-trekkers in een horizontale rij boven de speeltafel.

Pieter Adam Van Dinter

Pieter Adam Van Dinter (*Tegelen (NL) 1808 † Maaseik 1887) was een Belgische orgelbouwer, die zich achtereenvolgens vestigde in Sint-Truiden, Tienen en Maaseik. Vermoedelijk leerde Pieter Adam het orgelbouwersvak bij zijn vader Petrus Franciscus Van Dinter (*Rotterdam 1785 † Tegelen 1853), doorgaans Pieter Frans Van Dinter genoemd.

Nadat vader Petrus Franciscus eerst wordt vernoemd als rentenier, particulier en cabaretier (herbergier), wordt hij in 1822 orgelmaker genoemd.

Petrus Franciscus kreeg 10 kinderen, van wie er verschillende actief zijn geweest in de orgelbouw.

De twee belangrijkste zijn Pieter Adam Hubertus Van Dinter (uit eerste huwelijk) en Mathias Hermanus Van Dinter (uit tweede huwelijk).

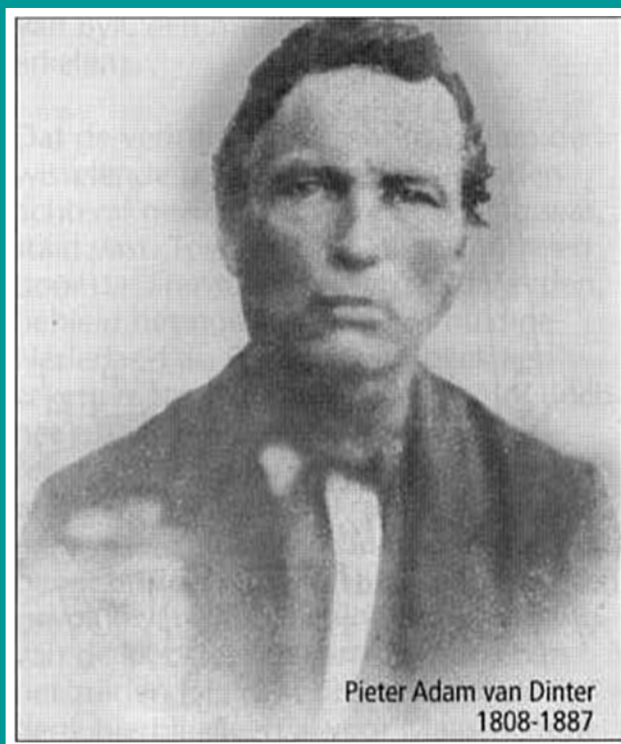
Rond 1840 vestigde Pieter Adam zich in Sint-Truiden.

Van 1847 tot 1857 had hij zijn werkplaats in Tienen.

Vanaf 1857 bracht hij zijn atelier over naar Maaseik.

Men gaat er van uit dat Pieter Adam heeft samengewerkt met orgelbouwer Arnold Clerinx die zich in 1838 als zelfstandig orgelmaker in Sint-Truiden vestigde. Clerinx zou zijn opleiding eveneens bij vader Pieter Frans Van Dinter genoten hebben. De nauwe band tussen beide orgelmakers blijkt ook uit hun werk, want van alle Limburgse orgelbouwers uit de 19de eeuw leunt het oeuvre van Pieter Adam Van Dinter het dichtst aan bij dat van Clerinx.

Beide orgelbouwers bouwen in een classicistische orgelbouwstijl.

Dat Pieter Adam Van Dinter desondanks een eigen stijl ontwikkelde, blijkt duidelijk uit het concept van het imposante orgel met 30 registers in de begijnhofkerk van Tienen, dat dateerde uit circa 1853, maar helaas in 1976 verwoest werd door brand.

Het orgel van de Sint-Martinuskerk in Kortrijk, dat uit 1854 stamde en met 47 registers nog grootser van opzet was, ging reeds in 1862 in vlammen op.

Erfgoedbeweging Soennes & Swaerdes doet in de nabije toekomst een poging om een volwaardige Canon van Zutendaal samen te stellen.

Samen met de Zutendaalse bevolking gaat Soennes & Swaerdes op zoek naar alle belangrijke elementen in de wording van Zutendaal tot de gemeente die ze momenteel is. Welke zijn de waardevolle feiten, gebeurtenissen, mensen, handelingen, materiële en immateriële erfgoedelementen, ... die een wezenlijke en essentiële invloed hebben gehad op onze gemeente en samen beschouwd kunnen worden als hét referentiekader voor de geschiedenis en

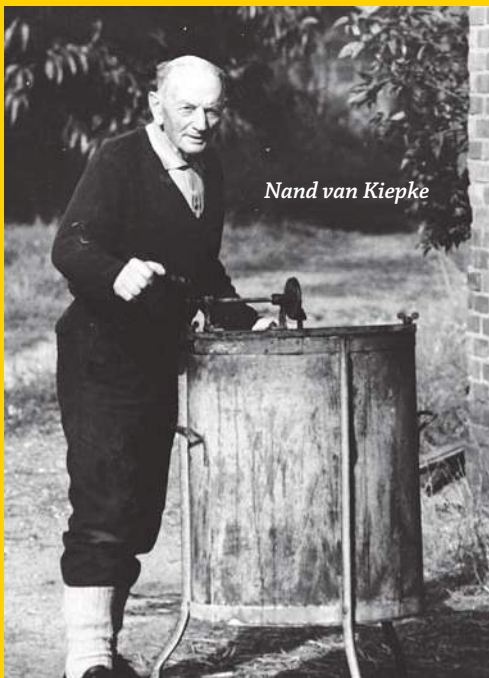
de cultuur van het dorp Zutendaal?

Net als bij de Vlaamse Canon zal er met thema's, hoofdstukken en blikvangers gewerkt worden. In eerste instantie wordt gepeild en verzameld. Uiteindelijk zullen er hoogstwaarschijnlijk knopen doorgemaakt moeten worden om tot een solide, door iedereen aanvaardbare lijst te komen.

Soennes & Swaerdes heeft ook de ambitie om de Canon van Zutendaal aan te bieden aan het basisonderwijs in Zutendaal, als leidraad bij de geschiedenisles waardoor de kinderen van jongsaf hun eigen gemeente beter leren kennen.

OPROEP

Als je een onderwerp weet dat volgens jou in de Canon van Zutendaal kan/moet opgenomen worden, volstaat een mailtje of een telefoontje (info@soennesenswaerdes.be of 089 62 94 53).

Nand van Kiepkke

DE ZUTENDAALSE RAAT VAN HONINGSTAMVADERS

SJAOLHUUS

EXPO

Ooit was Zutendaal een paradijs voor imkers. Niet alleen de eigen bevolking had veel bijenkorven en/of bijenkasten maar van heinde en ver kwamen imkers naar hier, vooral voor de heide. Aan de hand van interviews en getuigenissen heeft de erfgoedbeweging over die periode een tentoonstelling samengesteld. De verhalen van o.a. Nand van Kiepkke en Sjaef Vanhangel komen hierin tot leven. Aangevuld met voorwerpen, waaronder een authentieke honingpers, wordt een beeld geschetst van het rijkelijk verleden van de Zutendaalse honingstamvaders.

De tentoonstelling vindt vanaf 17 september plaats in het Sjaolhuus (Schoolstraat 8). Meer informatie is te vinden op www.soennesenswaerdes.be of via info@soennesenswaerdes.be en 089 62 94 53.

Dialectavond

Ergens in het late najaar organiseert Soennes & Swaerdes haar eerste dialectavond onder de titel WEI ZAAGDER?

Het wordt een avond waarop iedereen welkom is die het Zutendaals een warm hart toedraagt, of het nu doorgewinterde dialectsprekers zijn of mensen die het plaatselijk dialect willen ontdekken of verkennen.

De avond wordt gelardeerd met een aantal live gespeelde en gezongen liederen in het dialect.

Wil u dit meemaken en ontdekken hoe muziek en zang aan het plat Ziettendels gekoppeld worden, hou dan deze nieuwsbrief goed in het oog, want hierin zal de datum binnen afzienbare tijd verschijnen. Vanaf dan zal u ook een plaatsje kunnen reserveren.

URINOIRS IN HET DORPSCENTRUM

Onder de titel Hoge nood verscheen in het tijdschrift 'Geschiedenis' (jrg. 14, jan. 2023) een artikel over het openbaar toilet. Op 15 maart 2023 lanceerde parlements lid Katrien Schryvers een 'Toiletplan' en zowat alle kranten en tijdschriften brachten artikels rond (het gebrek) aan openbare WC's.

Het deed mij terugdenken aan de openbare urinoirs die tot ergens in de jaren '60 het dorpscentrum van Zutendaal 'opfleurden'. Dus op zoek in het archief. Gelukkig vond ik deze foto (midden jaren 1950).

Wanneer deze openbare urinoirs in Zutendaal geplaatst werden is mij niet bekend, al moet dat wellicht ergens in de oude verslagen van de gemeenteraad terug te vinden zijn.

Op enkele oude zichtkaarten is die dorpsmerkwaardigheid terug te vinden.

Hierboven de Daalstraat vanaf het kruispunt omstreeks 1910 (?) Helemaal rechts de toenmalige pilaar met de ijzeren toegangs-poort naar de kerk. Tegen de pilaar een houten kast waar affiches en aankondigingen een plaatsje vonden. Links van de pilaar, tegen de muur, de urinoirs.

Een gok: Zutendaal was eertijds een vrij druk bezocht bedevaartsoord en vanaf 1865 had Zutendaal ook zijn jaarmarkt(en). Werden de urinoirs geplaatst om de bedevaarders en de marktkramers en -gangers tegemoet te komen?

Bovendien: einde 19de eeuw verschenen in héél veel gemeenten openbare toiletten, meestal urinoirs. Het was een trend in die tijd.

Bovenstaande kaart is van jongere datum (we zien al elektriciteits- en telefoonpalen).

Vanaf het kruispunt ergens jaren 1950. De openbare toiletten zijn er nog, maar in vergelijking met de prentkaart van ca. 1910 is de ijzeren poort naar de kerk inmiddels (in 19...?) vervangen door een boog met daarboven een H. Hartbeeld. Ook verdwenen (net zoals de kiosk).

Samen met de renovatie van het vroegere 'kerkhof' rond de O.-L.-Vrouwekerk - waarbij niet alleen de graven maar o.a. ook de muur, de boog met het H. Hartbeeld en het dodenhuisje verdwenen - verdwenen (eind jaren 1960?) ook de urinoirs.

Detail van de prentkaart rond 1910

Links van de pilaar met de affichekast de openbare toiletten met daarvoor een plaatijzeren afscherming. Dat moest het gluren voorkomen. Dat deze afscherming van de openbare toiletten niet tot helemaal beneden reikte had ook zijn redenen ... Het moest voorkomen dat daar een 'grote zonde' werd bedreven: aan de stand van de voeten en benen 'zag' je immers wat achter het plaatijzeren scherm gebeurde.

Juist voorbij de openbare toiletten lag een grote platte steen. Het was van op die steen dat de baai (de veldwachter) 's zondags na de hoogmis gemeenteberichten aankondigde. Vandaar ook 'roepsteen'.

De toiletten zijn gelukkig verdwenen. De steen bleef even verderop bewaard.

Zutendaal had in de 20ste eeuw nog andere openbare toiletten

In het dorpscentrum van Zutendaal waren er in de vorige eeuw verschillende openbare toiletgelegenheden. Zo was er naar verluidt aan de achterkant van het dodenhuisje, dat eertijds op het huidige Kerkplein stond, een plasgoot. Of was het, zoals een andere bron beweert, gewoon de achterkant van het dodenhuisje dat bij hoge nood werd gebruikt na de lange kerkdiensten? Een beeld daarvan is mij niet bekend.

Ook op het huidige Vijverplein stonden vroeger openbare toiletten, zowel voor jongens als voor meisjes. Die openbare toiletten behoorden bij de gemeenteschool die daar tot 1925 functioneerde (toen werd de nieuwe gemeenteschool langs de Schoolstraat in gebruik genomen). Die toiletten bleven nog jaren nadat de school verhuisde staan.

En ja, ook Wiemesmeer had (heeft?) zijn openbare toiletten, voor mannen én vrouwen. In de tweede bouwphase van de kerk (in de jaren 1940), toen het kerk-schip en de sacristie werden gebouwd, werden onder de sacristie, aan de buitenkant, openbare toiletten voorzien. Die zijn er nog steeds. Of ze nog effectief gebruikt worden? Toen ik de foto nam was de deur naar het damestoilet (in de rechter-boog) alvast afgesloten.

VERKIEZING ERFGOEDBOOM VAN HET JAAR 2024

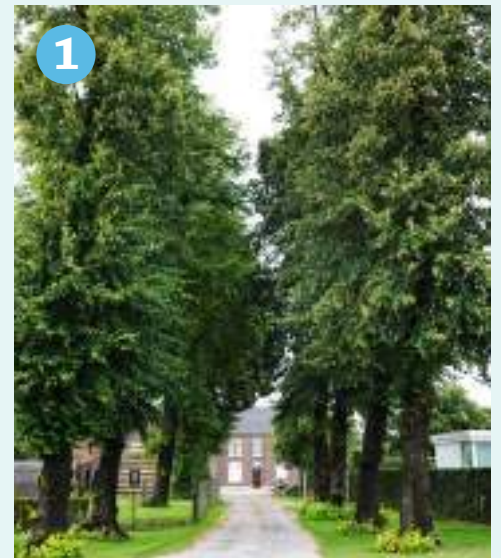
Stilaan sluipt 1924 dichterbij en voor we het beseffen behoort 1923 tot het verleden. We vierden nog niet zo lang geleden de erfgoedboom op de speelplaats van de vroegere jongensschool en staan nu alweer voor een nieuwe keuze: de erfgoedboom van 1924. We willen deze keer niet de individuele boom in het daglicht stellen maar wel de bomenrijen die steeds zeldzamer worden. Ja, we gaan in 1924 voor de dreven en lanen. Een laan is een weg met aan beide kanten bomen. Van oudsher is een dreef een brede landweg, waarover vroeger het vee naar locaties gedreven werd waar het kon grazen. Zo'n kudde werd ook wel een drift genoemd. In de buurt hebben we voorbeelden van beide: Alden Biesen in Bilzen en Pietersheim in Lanaken. Maar ook Zutendaal, weliswaar op kleinere schaal, kent voorbeelden van dit landschappelijk erfgoed.

We stellen er drie aan u voor. U mag kiezen welke uw voorkeur wegdraagt.

info@soennesenswaerdes.be of 089 62 94 53

1. 'Bij Jaone'

Wie in 1978, het Jaar van het Dorp, aan een dorp dacht, zag meteen het landelijke, de boerderijen voor zich. De Zutendaalse boerengilde, die de oudste parochiale vereniging was en gesticht werd omstreeks 1895, deed met een opendeurdag mee aan het Jaar van het Dorp. Een 30-tal nog in exploitatie zijnde boerderijen konden bezocht worden en zes daarvan kregen op voorstel van de inwoners een aangepaste naam. De gemeente zorgde voor de naam bordjes. Eén van die boerderijen was van de familie Valkenborg-Gorissen in de Sint-Rochusstraat. Ze kreeg de naam Lindenhoeve. Het bordje hangt er nog steeds. Terecht. Als je op de oprit naar de boerderij komt, word je overweldigd door een majestueuze lindendreef. Met trots en fierheid mogen de huidige bewoners van de boerderij terugkijken naar de geschiedenis van deze plaats. Reeds in 1850 stond op deze plek een boerderij en langs de Sint-Rochusstraat een kapel, gebouwd in 1849. De kapel werd in 1925 verplaatst naar de 15 Augustusstraat, waar ze nu nog altijd staat. Ze draagt, net als de boerderij, de naam 'Jaone'. In het midden van de 19de eeuw woonde hier een zekere Christiaan ('Jaon') Lambie. Hij was landbouwer-herbergier en van 1893 tot 1904 burgemeester van Zutendaal. Een dienstknecht van hem heette Joannes Gorissen en zo kwamen de boerderij, de kapel en de lindendreef in handen van de familie Gorissen. Al die tijd heeft ze zorg gedragen voor gebouwen en bomen.

2. Mooi Zutendaal op het vakantiepark Landal

In de jaren zeventig van vorige eeuw begon een Nederlandse familie met de uitbouw van een camping op de Paulusberg, gelegen tussen de Roelerweg en de Gijzenveldstraat. In dit gebied lagen weilanden en bossen en mettertijd verschenen er caravans, tenten en weekendhuisjes. En een zwembad met speeltuin. Voor tal van Zutendaalse jongens en meisjes was dit de uitverkoren plek om onder de grote vakantie bij mooi weer te vertoeven. Waar weinigen oog voor hadden, waren de reusachtige tamme kastanjabomen die een prachtige dreef vormden vanaf de Roelerweg parallel met de Gijzenveldstraat. Net als het gebouwtje, dat later onder de naam 'De Roeler' uitgebaat zou worden als horecazaak, maakten deze bomen deel uit van een adellijk domein. Op een oude topografische kaart van 1898 staan zowel het gebouw als de dreef al getekend. Met een rijke geschiedenis achter zich, eigen aan domeinen van mensen met blauw bloed, zouden deze kastanjabomen als ze konden praten, veel kunnen vertellen. De oude knarren verdienen respect en zijn een waardevolle schat op het vakantiepark Mooi Zutendaal dat momenteel uitgebaat wordt door Landal, een toeristische reus uit Nederland.

3. Asserweg

Mobiliteit is ingewikkeld geworden. Niet alleen is er veel meer verkeer dan vroeger maar ook de middelen om zich te verplaatsen zijn vele malen diverser geworden dan pakweg 50 jaar geleden. Koning auto moet andere vervoers- en verplaatsingsmiddelen naast zich dulden. Niet alleen dat maar ook de bevoegdheden inzake het verkeer zijn verdeeld. Er zijn niet alleen rijks- of staatswegen, provinciale wegen, gemeentelijke wegen maar hierin zijn ook nog eens onderverdelingen. Eén van die wegen is de Asserweg, die binnenkort door de hogere overheid wordt overgedragen aan de gemeente. Dat lijkt simpel maar een overdracht houdt ook het onderhoud in. De Asserweg is al jaren onderbroken en dient enkel nog voor lokaal verkeer. De bewoners genieten aldus al jaren van de rust en de eikendreef langs beide kanten van de weg. Deze oude rijksweg, N730, oogt nu anders dan vroeger als je hem oprijdt en tegen een laag tempo, te voet, met de fiets of de auto, de grote eiken ziet passeren. Ontharding zou de bomen goed doen en de Asserweg de status van laan kunnen bezorgen.

Duimpjes

Een duimpje is zeker op zijn plaats voor Remy Maenen, die het artikel over het orgel in de kerk van Wiermesmeer schreef, voor Leo Philips met zijn uitgebreide tekst over de Pe(e)tersklok en voor Chris Remans met de historiek over de openbare toiletten in Zutendaal. Van harte bedankt voor deze mooie en interessante artikels.

Tot slot nog een duimpje voor Philomène Stulens voor het schenken van een aantal voorwerpen en documenten, waaronder het trouwkostuum van haar vader. Een dikke merci hiervoor.

Merkwaardig voorwerp - DE WASKLOK

Een wasklok is het meest verfijnde familielid van de wasstampers. Een wasstamper is een hulpmiddel om het wasgoed door het hete sop te roeren bij de handwas in een teil, emmer, wastobbe of wasketel. Een wasstamper bestaat uit een steel of handvat waar een stamper aan vastzit, en is de opvolger van een simpele houten roerstok.

De wasklok bestaat uit een metalen buitendeel en een binnendeel, waar het sop doorheen wordt gespoeld. De klok werd in de wasketel gestoken en op en neer bewogen. Het werkt door persen en zuigen middels gaatjes in de wanden. Dergelijke wasklokken werden ook 'vacuümwassers' genoemd. Soms hadden ze een veermechanisme tussen binnen- en buitenkant, zoals het voorbeeld op de foto hiernaast (eigendom van Soennes & Swaerdes en geschonken door Marina Seurs).

Vervlogen tijd

Vier knappe jonge kerels leunend op een blitse, blinkende auto in de Dorpsstraat voor het huis van de Smieëd (Colla), schuin tegenover het café van Sèie. Op de achtergrond twee kleine jongetjes die wandelen in de richting van het huis van Janneke van Triehneke (Bobbaers).

Aan de kleding van de jongemannen te zien lijkt het een lome zondagnamiddag te zijn, misschien wel een kermiszondag. De mannen zijn net aangekomen om bij Sèie eentje te gaan drinken, of staan klaar om samen naar een naburig dorp te vertrekken...

Wie kan het ons vertellen?

Wie zijn de jongelui op de foto?

Zijn ze van Zutendaal of komen ze van elders?

En welke auto zien we?

